

כינון החברה הסולידרית-אמונית

עיון בדברי רבא בנושא מצוות השבת אבדה / מתן קריסטל

- א. פתיחה
- ב. ייאוש – מחלוקת רבא ואבוי
 - ב.1. הצעות שונות לקריאת הסוגייה
 - ב.2. הצעה שלישית – הגדרות ההלכה, התיאוריה מול המציאות הממשית
- ג. מקום סימן וסימן העשוי לידרס מחלוקת רבא רבא
 - ג.1. רבא
 - ג.2. רבא
 - ג.3. רב זביד משמה דרבא
- ד. ליקוט מימראות נוספות בנושא השבת אבדה
- ה. סיכום

א. פתיחה

עיקר הפרק שני של מסכת בבא מציעא עוסק במצוות השבת אבדה. ישנם שני מקורות ראשוניים בתורה שמהם נלמדת מצוות השבת אבדה:

פי תפגע שור איבד או חמרו תעה השב תשיבנו לו (שמות כג, ד)
 לא תראה את שור אחיד או את שיו נדחים והתעלמת מהם השב תשיבם
 לאחיד. ב ואם לא קרוב אחיד אליך ולא ידעתו ואספתו אל תוף ביתך והיה
 עמך עד דרש אחיד אתו והשבתו לו. ג וכן תעשה לחמרו וכן תעשה לשמלתו
 וכן תעשה לכל אבדת אחיד אשר תאבד ממנו ומצאתה לא תוכל להתעלם
 (דברים כב, א-ג).

על גבי פסוקים אלו דנו התנאים ובנו את עולם האבדות והמציאות. הם שכללו והרחיבו את דיני האבדות והמציאות שנלמדו מהפסוקים כדי להגיע להגדרות מדויקות והלכות מסודרות, ומתוכן נוצרה 'מצוות השבת אבדה'.

קומה שהתווספה במצוות השבת אבדה לאחר התנאים, מתפתחת בעת לימוד האמוראים את דברי התנאים. במאמר זה נתבונן ונתחקה אחרי דברי רבא, והבנתו את מצוות השבת אבדה. נעבור על פני הפרק ונלקט מתוכו את דברי רבא, עד שנבין את

דבריו בצורה מקיפה ושלמה. כמו כן, נעסוק בהלכות שנקבעות מדברי רבא במצוות השבת אבדה והשלכותיהם.

תחילה נבאר את דברי רבא בסוגיית ייאוש שלא מדעת, במחלוקתו עם אביי. משם נמשיך לסוגיית מקום סימן וסימן העשוי לידרס שבה רבא חולק על דברי רבה. בחלק השלישי והאחרון נעבור על מימרות מרכזיות של רבא מתוך הפרק עד להגעה להבנת מצוות השבת אבדה, חידושה וייחודה.

ב. ייאוש – מחלוקת רבא ואביי

סוגיית ייאוש היא הסוגייה הראשונה שבה רבא מתייחס לנושא השבת אבדה במשנה סדורה ומופרשת. סוגיית ייאוש מאד תבניתית ומוסדרת, נקבע כבר מתחילתה במה היא עוסקת (ובמה לא), הצגה של המחלוקת בצורה ברורה כבר מההתחלה וניסיון להוכיח את השיטות השונות:

איתמר יאוש שלא מדעת אביי אמר לא הוי יאוש ורבא אמר הוי יאוש
 בדבר שיש בו סימן כולי עלמא לא פליגי דלא הוי יאוש ואף על גב דשמעיניה
 דמיאש לסוף לא הוי יאוש דכי אתא לידיה באיסורא הוא דאתא לידיה דלכי
 ידע דנפל מיניה לא מיאש מימר אמר סימנא אית לי בגויה יהבנא סימנא
 ושקילנא
 בזוטו של ים ובשוליתו של נהר אע"ג דאית ביה סימן רחמנא שרייה
 כדבעינן למימר לקמן
 כי פליגי בדבר שאין בו סימן אביי אמר לא הוי יאוש דהא לא ידע דנפל מיניה
 רבא אמר הוי יאוש דלכי ידע דנפל מיניה מיאש מימר אמר סימנא לית לי
 בגויה מהשתא הוא דמיאש (כא ע"ב').

הגמרא מגדירה על מה חולקים אביי ורבא, ומה גבולות המחלוקת והשדה שבו הם חלוקים:

- לא חולקים בדבר שיש בו סימן.²

¹ כל הפניה סתמית במאמר לגמרא מכוונת למסכת בבא מציעא בבבלי.

² על כך נרחיב בפרק הבא, בסוגיית מקום סימן וסימן העשוי לידרס, מחלוקת רבה רבא.

- לא חולקים בזוטו של ים.

כלומר, מחלוקת אבוי ורבא היא רק בדבר שאין בו סימן:

אבוי אמר לא הוי יאוש דהא לא ידע דנפל מיניה
 רבא אמר הוי יאוש דלכי ידע דנפל מיניה מיאש מימר אמר סימנא לית לי
 בגויה מהשתא הוא דמיאש (כח ע"א; ההדגשות כאן ולאורך המאמר הן שלי,
 מ"ק).

ב.1. שתי דרכים מרכזיות לקריאת הסוגייה

בשלב זה, לאחר התבוננות ראשונית על הסוגייה, אנסה להציע שתי דרכים מרכזיות בהבנת טענת רבא בסוגייה, בעניין ייאוש שלא מדעת במצוות השבת אבדה: העתיד הצפוי, והאדם הכללי מול האדם הפרטי. כדי להציג את המחלוקת בצורה שלמה אציין גם את דרכו של אבוי, ראייתו והשקפת עולמו שעולות מתוך כל אחת מן הדרכים השונות לקריאת הסוגייה.

העתיד הצפוי³

טענת רבא היא שבמצבים מסוימים יש להסתכל על המציאות העתידית כאילו היא כבר קרתה, משום שבעתיד כשהאדם יתוודע לאירוע שקרה הוא יגיב בצורה מסוימת למצב שקרה, האדם יתיאש כאשר הוא ילמד על זה בעתיד, ולכן אין לעשות חילוק בין ההווה העכשווי לבין העתיד שאנחנו יכולים לשער מה תהיה תגובת מאבד האבדה למציאות שהתרחשה. לעומתו אבוי יטען שאין לעשות חילוק זה וכל עוד המציאות לא קוראת בפועל אי אפשר לגזור ממנה נגזרות. רק כאשר העתיד יקרה בפועל תהיה לזה השלכה על המציאות.

³ עיין בבלי, בבא בתרא יז ע"ב, במחלוקת אבוי ורבא.

האדם הכללי מול האדם הפרטי⁴

טענת רבא היא שצריך להסתכל על האדם בצורה כללית, ואיך אדם נורמטיבי רגיל יגיב למציאות. האדם הממוצע, כשתקרה לו מציאות של אבדה חסרת סימנים, יתיימש ממה, ומתוך האדם הנורמטיבי והרגיל צריך לקבוע ולעצב את ההלכה. אין להסתכל על האדם הפרטי אלא להסתכל בכלל, איך אנשים מגיבים למציאות שונות בעולם. לעומתו אביי יטען שצריך להסתכל על כל אדם לגופו ואין להסיק מסקנות מהסתכלות כוללת והתבוננות על האדם ככלל. אנשים הם שונים, ואנשים מגיבים בצורות שונות למקרים שונים, ולכן עד שאדם לא מתיימש בפועל אין להחשיב אותו כאדם מיומש.

לאחר התבוננת בשתי הצעות אפשריות לביאור מחלוקת רבא ואביי, אציע דרך שלישית שדרכה נצלול אל טענת המאמר שתפתח בהמשך.

ב.2. הצעה שלישית – הגדרות ההלכה, התיאוריה מול המציאות הממשית

טענת רבא עולה מתוך מצוקה, איך יכול להיות מצב שאדם ירים חפץ מסוים בזמן מסוים ויעבור בכך על גזל, ותיאורטית לאחר כמה שניות בלבד, בלי ששום דבר אובייקטיבי השתנה במציאות, הוא ירים את אותו חפץ, אלא שהפעם החפץ יהפוך להיות שייך לו? רבא מגיב לפער שנוצר בין ההלכה התיאורטית לבין המציאות הממשית, ומנסה ליצור גשר ביניהם כדי שהעולם הממשי יוכל להתקיים בצורה הרמונית וללא ספקות.

יתירה מכך, רבא מבין שכדי לנהל חברה משותפת יש צורך לקבוע הגדרות ברורות לדרכי פעולה במצבים שונים. כדי שחברה לא תתנהל בכאוס היא צריכה סדר שאיתו אפשר להתנהל ולנהל את חיי החברה בשותפות, תוך הבנה כלפי האחר.

⁴ עיין בדף כו ע"ב, בדברי רבא בהקשר של אבדה.

לעומתו אביי טוען שיש להסתכל על ההלכה בצורה אוטופית, ומתוך ההלכה משתלשלים כל האירועים והמצבים המתרחשים בעולם. אין זה משנה אם המציאות תהיה בעייתית או שיהיה פער בין ההלכה לבין העולם הממשי.

לאחר התבוננות על סוגיית ייאוש, נעבור לסוגייה שמגיעה הישר אחריה, שבה רבא מפתיע אותנו ממבט ראשוני בדעותיו בסוגייה.

ג. מקום סימן וסימן העשוי לידרס מחלוקת רבה רבא

כדי להבין את דברי רבא בסוגייה יש להבין תחילה את דברי רבה, ומתוכם לגשת אל דברי רבא על הסוגייה ועל מצוות השבת אבדה:

אמר רבה ואפילו בדבר שיש בו סימן אלמא קסבר רבה סימן העשוי לידרס לא הוי סימן רבא אמר לא שנו אלא בדבר שאין בו סימן אבל בדבר שיש בו סימן חייב להכריז אלמא קסבר רבא סימן העשוי לידרס הוי סימן דאיתמר מקום רבה אמר לא הוי סימן ורבא אמר הוי סימן (כב ע"ב).

ג.1.1. רבה

לאחר התבוננות בטענת רבה, נפרסת לנו שיטתו באבדה:

- **סימן העשוי להידרס לא הווי סימן** – האדם מתיימש, ולכן האבדה של מוצא האבדה. הזיקה בין האדם אל החפץ פוקעת, ולכן המציאות העתידית לא משפיעה כלל. **הסתכלות זו היא בבעל האבדה**, אף על פי שבמציאות האובייקטיבית האבדה אינה נדרסה, הזיקה בין האדם לחפץ ניתקת.
- **מקום לא הווי סימן** – הקשר בין האדם לאבדה הוא לאבדה עצמה, ורק לה. המקום הוא חיצוני לאבדה ולא קשור אל האבדה עצמה ואל הזיקה הקיימת בין החפץ לבעליו, ולכן הוא גם לא יהווה סימן. כלומר **ההסתכלות היא ביחס של בעל האבדה כלפי אבדתו**, ורק בהקשר זה מתקיימים הסימנים.

כל דבר שמחוץ לקשר זה אינו יכול להיות קשור לסיפור האבדה, ולכן מקום לא הווי סימן.

לחזוק טענתי אצטט כמה מדברי הראשונים על דברי רבה בהקשר זה :

רש"י: לא הוי סימן – שאין בעליו סומך לתת בו סימן מימר אמר נשחת הסימן בדריסת הרגלים (רש"י, בבא מציעא כב ע"ב, ד"ה לא הוי סימן).
רמב"ן: סי' העשוי לידרס וכו' [...] ויש לפרש דסי' העשוי לידרס מ"ה לא הוי סי' דחיישי' שמא נשתנה הקשר או סי' אחר ע"י הדריסה לפיכך אין אנו סומכין עליו, ולא מילתא היא (רמב"ן, בבא מציעא כב ע"ב, ד"ה סימן העשוי לידרס וכו').

מתוך ביאור רש"י והרמב"ן ניתן לראות שהם שמים בלב הפירוש את דברי רבה על בעל האבדה. הקשר שמשיע על מצב אבדה הוא הקשר של בעל האבדה אל מה שאבד לו, וקשר זה בלבד. כל דבר שחיצוני לקשר בין בעל האבדה לאבדה לא ישפיע על קשר זה. לכן גם סימן שעשוי להידרס וגם מקום אינם סימנים, כי הם אינם קשורים באופן אינהרנטי לקשר בין בעל האבדה לאבדה עצמה.

לאחר התבוננות בעומק שיטת רבה, לימוד סוגיית ייאוש ומחלוקת אביי ורבא, עולה השאלה: למה ועל מה רבא נחלק עם רבה? לכאורה תפיסה זו שרבה מציג תואמת לשיטה שרבא מציג בסוגיית ייאוש, בצורה שונה אך דומה. מתוך העלאת שאלה זו והבנה שרבא חולק על דברי רבה נוכל לצלול אל עומק דברי ושיטת רבא.

ג.2. רבא

לאחר התבוננות בטענת רבא נפרסת לנו שיטת רבא כלפי אבדה.

- סימן העשוי להידרס הווי סימן – אובייקטיבי לחפץ/לסימן – באבדה יש סימן אובייקטיבי, וכל עוד הוא נמצא יש סימן ועל מוצא האבדה מוטלת החובה להחזיר את האבדה לבעליה. הסתכלות (דרישה) כלפי המוצא.

- **מקום הווי סימן** – כל דבר שנותן סימן למשיב האבדה יוצר זיקה של התחייבות בין בעל המציאה לחפץ. **הסתכלות במה שבין המוצא לחפץ/לסימן.**

לביסוס טענתי אצטט כמה מדברי הראשונים על דברי רבה בהקשר זה:

רש"י: ה"ג אי דלית בהו סימן ברה"י מאי מכריז – כלומר כי מכריז זה **מצא אבידה** מאי מכריז שיוכל ליתן האובד סימן בה (רש"י, בבא מציעא כב ע"ב, ד"ה ה"ג אי דלית בהו סימן ברה"י מאי מכריז).

מכריז מקום – ואינו מכריז שם האבידה אלא שם המקום מי שאבדה ממנו אבידה במקום פלוני יבא ויאמר מה איבד וזה בא ואומר אבדתי שם חפץ פלוני (שם ד"ה מכריז מקום).

תוספות: אי דליכא סימן מאי מכריז – פירוש למה צריך להכריז **המוצא** מאחר שהאבוד אין בו סימן (תוס', בבא מציעא כב ע"ב, ד"ה מכריז מקום).

מתוך דברי הראשונים בפירושים על דברי רבא, ניתן לראות שהמבט בנושא מצוות השבת אבדה מופנה כלפי מוצא האבדה ולא כלפי בעל האבדה.

לפני שנמשיך לבאר את דברי רבא יש לשאול שאלה נוספת בעקבות הסוגייה הקודמת לסוגייתנו, סוגיית ייאוש. בסוגיית ייאוש שלא מדעת, רבא קובע שייאוש שלא מדעת הווי ייאוש, כלומר שהזיקה בין בעל האבדה לאבדה ניתקת. אם כך, למה מוצא האבדה מחויב בהחזרת האבדה, הרי סימן העשוי להידרס הוא מקרה שהעתיד שלו צפוי, ואם כך בעל האבדה יתיאש, וייאוש שלא מדעת הווי ייאוש על פי רבא? לכאורה זו סתירה בתוך דברי רבא בין הסוגייה הקודמת לסוגייה זו. מתוך הסתירה הזאת נצלול אל תוך ביאור דברי רבא וננסה לפתור אותה.

ההסתכלות של רבא במצוות השבת אבדה עם סימן אינה מנקודת מבטו של בעל האבדה אלא מנקודת המבט של מוצא האבדה. רבא טוען שכל עוד קיים בפועל קשר שמוצא האבדה יכול להשתמש בו כדי לקיים את מצוות השבת האבדה, הוא מחויב להחזיר את האבדה לבעליה. לעומת בסוגיית ייאוש, שבה רבא מסתכל מנקודת מבטו

של בעל האבדה, בסוגיית אבדה עם סימן הסיפור שונה מכיוון שקיים במשוואה צד נוסף שיכול להחזיר את האבדה.

כעת אפשר להבין מתוך דבריהם של רבה ורבה את עומק המחלוקת ביניהם. בעוד שרבה שם את הדגש על הקשר בין בעל האבדה לאבדה והזיקה בניהם, רבא ממרכז את תשומת הלב על מוצא האבדה ועל המחויבות שלו להחזיר את האבדה.

מתוך כך ניתן להבין יותר לעומק עוד ההבדל בין דברי רבה לרבא:

- סימן – קשר בין החפץ לבעלים.⁵
- מקום – קשר בין החפץ למוצא.

רבה טוען שרק אבדה שיש בה קשר לבעל האבדה צריך להשיב לבעליה, ואילו רבא טוען שכל דבר שיוצר קשר בין מוצא האבדה לאבדה מחייב את מוצא האבדה בהחזרתה לבעליה. ביאור מחלוקות זו מתיישב היטב עם המשך דברי הגמרא, כשרבינא ורב אשי⁶ מוספים למחלוקות של רבה ורבא את מחלוקת נושא סימן הבא מאליו:

אלא אמר רב זביד משמיה דרבא דכולי עלמא סברי סימן העשוי לידרס הוא סימן ומעבירין על האוכלין והכא בסימן הבא מאיליו קא מיפלגי דתנא קמא סבר סימן הבא מאיליו לא הוא סימן ור"י סבר הוא סימן ורבה אמר לך דכולי עלמא סימן העשוי לידרס לא הוא סימן ואין מעבירין על האוכלין והכא בסימן הבא מאיליו קא מיפלגי תנא קמא סבר סימן הבא מאיליו לא הוא סימן ור"י סבר הוא סימן (כג ע"א).

גם כאן, רבה סבר כי כולי עלמא לא פליגי שסימן העשוי להידרס לא הוא סימן, והקשר המדובר במקרה של סימן הבא מאיליו הוא כלפי בעל האבדה, והאם הזיקה בינו לבין האבדה נשאר/קיימת. ואילו רבא סבר כי כולי עלמא לא פליגי שסימן

⁵ סימן מובהק ולא סימן שעשוי להידרס.
⁶ ראה דברי האחרונים על סוגיית רב זביד.

העשוי להידרס הווי סימן, והמחלוקת שנוצרת היא כלפי מוצא האבדה והאם הזיקה בין האבדה למוצא האבדה יוצרת חלות של השבת אבדה שהמוצא חייב בה.

ג. רב זביד משמיה דרבא

בהמשך של הסוגייה מופיע מעין סיכום של דברי רב זביד משמה דרבא. אסדר את הדברים בשלושה שלבים:

- i. אמר רב זביד משמיה דרבא כללא דאבידתא כיון דאמר ווי לה לחסרון כיס מיאש ליה מינה
- ii. ואמר רב זביד משמיה דרבא הלכתא כריכות ברשות הרבים הרי אלו שלו ברשות היחיד אי דרך נפילה הרי אלו שלו אי דרך הנחה נוטל ומכריז וזה וזה בדבר שאין בו סימן
- iii. אבל בדבר שיש בו סימן לא שנא ברה"ר ולא שנא ברשות היחיד בין דרך נפילה ובין דרך הנחה חייב להכריז (כב ע"ב).

לכאורה, מהסתכלות ראשונית, נראה שדברי רב זביד סותרים את הצעתי בפירוש סוגייתנו, משום שהאמירה הראשונה של רב זביד מתייחסת לבעל האבדה ולא למוצא האבדה; אולם מהתבוננות עמוקה אל תוכן הדברים מופיע אור גדול בדברי רב זביד.

הוא מסכם ומלחים בצורה מופלאה את שתי הסוגיות יחדיו: סוגיית ייאוש – מחלוקת אביי ורבא; וסוגיית סימן העשוי להידרס – מחלוקת רבה ורבא. ההלכה הראשונה של רב זביד מדברת על סוגיית הייאוש וקובעת שכאשר אדם מתייאש או יתייאש בעתיד, הזיקה בינו לבין החפץ ניתקת.

ההלכה הבאה של רב זביד מתעסקת מצד אחד במקום האבדה, ומצד שני בחילוק נוסף, האם דרך נפילה או דרך הינוח. כדי שלא תהיה אפשרות לחלוק האם רב זביד התכוון לאבדה בלי סימן או אבדה עם סימן, רב זביד מוסיף שכל דבריו עד עתה הוא באבדה שאין בה סימן.

החלק השלישי והאחרון הוא סיכום בצורה ברורה של דברי רבא על סוגייתנו: באבדה שיש לה סימן, לא משנה איפה היא נמצאת או איך היא הגיעה לשם, בפועל המוצא חייב להכריז. הסתכלות רבא וקביעת רב זביד היא כלפי המוצא, כאשר בעל האבדה לא משנה את המציאות ואת החובה של המוצא להשיב את האבדה.

כדי להוכיח שזאת אכן עמדתו של רבא במצוות השבת אבדה, ולצלול אל תוך המטא הלכה שנוצרת מתוך דבריו, נעיין בעוד מספר מקורות בהמשך הפרק שעוסקים גם הם במצוות השבת אבדה.

ד. ליקוט מימרות נוספות בנושא השבת אבדה

בדף כח ע"א הגמרא עוסקת בשאלה האם סימנים הם מדאורייתא או לא. במהלך הסוגייה יש שתי מימרות של רבא שמפתחות את קו המחשבה שעצרנו בו:

אמר רבא את"ל סימנין לאו דאורייתא היכי מהדרינן אבידתא בסימנין דניחא ליה למוצא אבידה דנהדר בסימנין כי היכי דכי אבדה ליה לדידיה נמי נהדרו ליה בסימנין (כז ע"ב).

רבא תמה איך יכול להיות שסימנים לאו דאורייתא, הרי במצב כזה אנשים לא יחזירו אבדות לבעלים. רבא מחדש לנו שגם אם נטען שסימנים הם לאו דאורייתא, נוח לאדם להחזיר את האבדה בסימנים, כי כשהוא יהיה בצד השני של המתרס ויאבד חפץ, יהיה לו נוח לקבל חזרה את אבדתו בעזרת סימנים.

בהמשך הסוגייה רבא דוחה את ההווא אמינא שעלתה בסוגייה שסימנים הם לאו דאורייתא, רבא קובע שסימנים הם מדאורייתא:

אלא אמר רבא סימנין דאורייתא דכתיב (דברים כב, ב) והיה עמך עד דרוש אחיך אותו וכי תעלה על דעתך שיתננו קודם שידרשנו אלא דרשוהו אם רמאי הוא או אינו רמאי לאו בסימנין (כח ע"א).

דבריו של רבא מחדדים לנו שני דברים נוספים בהבנת שיטת רבא על מצות השבת אבדה. רבא לומד שסימנים הם מדאורייתא מתוך הפסוק "וְהָיָה עִמָּךְ עַד דְּרֹשׁ אַחִיךָ

אתו" [דברים כב, ב]. לימוד רבא מפסוק זה מכניס אותנו לעולם של אינטראקציה בין שני אנשים תוך שימת דגש על נקודת המבט של מוצא האבדה. נוסף על כך הוא מכניס לנו מרכיב נוסף למצוות השבת אבדה, וזה עניין הדרישה של מוצא האבדה כלפי בעל האבדה, לאמת שהאבדה היא אכן של בעל האבדה. קשר זה ממשיך בדיוק את המימרה הקודמת שעליה הרחבנו בסוגייה זו. רבא מבין שכאשר כל אחד יכול לבוא, לתת סימן ולקחת את החפץ בלי דרישה וחקירה, העולם עלול להידרדר למציאות של שקר וחוסר אמון, מציאות הפוכה ממה שמצוות השבת אבדה צריכה להיות .

מימרה נוספת של רבא, שממשיכה את הקו שרבא מציג, מגיעה בהמשך העמוד: "רבא אמר אפילו תימא אבידתא מכריז לא הטריחו רבנן באבידה יותר מדאי" (בבלי, בבא מציעא כח ע"א). רש"י בביאורו על מימרה זו אומר: "לא הטריחו – זה שיהא שוהא יותר משבעה ימים" (רש"י שם ע"ב, ד"ה ולא הטריחו).

רבא מבין בעיה נוספת שנוצרת בקיום מצוות השבת אבדה מעמיד אותה ופותר אותה. אם הדרישה של מצוות השבת אבדה תהיה לצאת מגדר הרגיל ולהגיע למציאות שמהלך חייו של מוצא האבדה נפגעים, אנשים לא יקיימו מצווה זאת. לכן, ועל פי פירוש רש"י, לא הטריחו רבנן אינה קביעה של רבא שאדם לא צריך בכלל לטרוח בהשבת אבדה, אלא שיש גבול מסוים של זמן שבו האדם צריך לנסות לקיים באופן אקטיבי את המצווה ואם בעל האבדה לא מגיע כנראה שהוא לא יבוא או יגיע בהמשך ביוזמתו. רבא קובע שוב שמצוות השבת אבדה צריכה להיות כחלק מהחיים.

בהמשך נמצאת מימרה נוספת של רבא שמאזנת את הקודמת, ושמתייחסת גם היא למתח בקיום מצוות השבת אבדה:

ואמר רבא ראה סלע שנפלה נטלה לפני יאוש על מנת לגזלה עובר בכולן משום (ויקרא יט, ג) לא תגזול ומשום (דברים כב, א) השב תשיבם ומשום (דברים כב, ג) לא תוכל להתעלם ואע"ג דחזרה לאחר יאוש מתנה הוא דיהיב ליה ואיסורא דעבד עבד (כו ע"ב).

רבא קובע שיש מצבים מסוימים שבהם אדם יכול, באי קיום של מצוות השבת אבדה, לעבור על שלוש מצוות לא תעשה, במעשה אחד בלבד. רבא נכנס לעולמו של מוצא האבדה ומבין את הקושי שיש בקיום מצווה זו, אכן הנגף העומדת בפני האדם שצריך לצאת מעצמו ולעשות דבר שאין לו אינטרס בו אלא רק מתוך טוב לב, ויתרה מכך – באיזו קלות אדם יכול לקחת את האבדה לעצמו ולא ולנסות להחזירה כלל. כנגד זה רבא מתייצב וקובע שיש שלושה איסורי לאו שונים בקיום מצוות השבת אבדה, כאשר האדם יכול לעבור על שלושתם אם הוא אינו מקיים את המצווה.

לקראת סוף הפרק רבא קובע כלל מיוחד לקיום מצוות השבת אבדה: "אמר רבא כל שבשלו מחזיר בשל חבירו נמי מחזיר" (ל ע"ב). מימרה זו מזכירה בצורתה ודמיונה מצוות נוספות ממנעד המצוות וההלכות: "ואהבת לרעך כמוך רבי עקיבה אומר זהו כלל גדול בתורה" (ירושלמי, נדרים ט, ד); או בצורתה השלילית: "דעלך סני לחברך לא תעביד, זו היא כל התורה כולה ואידך פירושה הוא זיל גמור" (בבלי, שבת לא ע"א).⁷

קביעה זו של רבא וניסוח הכלל בצורה כזו מכניסה את מצוות השבת אבדה לאחת מ'אבני הדרך' של התורה. רבא יונק את מחשבותיו על מצוות השבת אבדה מתוך מצוות "ואהבת לרעך כמוך". מצוות השבת אבדה אינה מתיימרת להיות כמו מצוות "ואהבת לרעך כמוך" אלא חידוש נוסף. היא מגיעה אל לב החיים ומעצבת, היא מכתיבה איך אדם יהודי שומר תורה מצוות צריך לנהוג בעולם ובחברה הסובבת אותו. רבא מבין שכדי ליצור עולם כזה יש צורך לשים דגש על שני דברים מרכזיים: האחד הוא האמון שצריך להיות קיים בין אנשים; והשני הוא אכפתיות ותשומת לב לסובב את האדם הפרטי שקיים כחלק מן החברה, יציאה מעבר לאדם עצמו, 'האגוצנטרי', אל אדם כללי שמסתכל על העולם ועל החברה שהוא חי בה, חברה

⁷ תרגום: 'מה ששנוא עליך - אל תעשה לחברך. זו (תמצית) כל התורה, והשאר פירוש הוא - לך ללומדך'.

שנותנת מקום לאדם האחר. מתוך דברים אלו נולד מושג חדש שעל פיו רבא מעצב את הלכות של מצוות השבת אבדה.

רבא דורש מהחברה להיות "חברה סולידרית אמונית". חברה שרואה את האחר, מכילה ואכפתית כלפיו, שנותנת אמון בו. חברה שמבינה את האדם הפרטי, שיודעת למתוח את החבל ולהחזיקו משני צדדיו, מחד גיסא היא לא מבקשת מן האדם לצאת מגדרו ולבטל את עצמו בשביל האחר ומאידך גיסא היא כן דורשת ממנו לראות את האחר ולעזור לו כשהוא זקוק. חברה "סולידרית אמונית" היא קהילה שלוקחת את החיים הרגילים בכל המרחבים שלהם, ומרוממת אותם לממד חדש, ממד של תורה בהרמוניה עם החיים, תורה שמעלה את החיים הרגילים לקומה נוספת, גבוהה יותר, תורה שיוצקת משמעות בכל רובדי החיים, שמראה לנו איך אדם יהודי צריך לחיות את חיי הקהילה שלו ומה נדרש ממנו כדי להיות עבד ה' בעולם.

ה. סיכום

רבא רואה לנגד עיניו מחד גיסא את העולם האנושי, ומאידך גיסא את ההלכה, והוא עמל כדי לשלב את שניהם יחדיו. רבא מבין שבשביל שהחברה תתפקד בצורה בריאה היא צריכה להתנהל על פי הלכות ברורות ומדויקות, שבהן כל אדם פרטי יכול למצוא את מקומו כישות נפרדת, ויחד עם זאת כחלק מהחברה. רבא מבין שיש מתחים בין הכלל לפרט, ופועל לגשר בניהם דרך ההלכה שהוא מעצב.

רבא שם את מרכז הכובד של מצוות השבת אבדה על מוצא האבדה, ובכך הוא מעצב את ההלכות של מצוות השבת אבדה. בנוסף רבא קובע שכאשר יש לאדם יכולת להשפיע על המציאות בשביל הזולת, התורה מחייבת אותו להיכנס אל תוך המציאות ולפעול בה.

זיקוק מצוות השבת אבדה על פי רבא מראה לנו איך החברה היהודית צריכה לחיות את חייה במרחב הציבורי, "חברה סולידרית אמונית".

קהילה שחיה חיים של תורה, שיוצרת קשר שורשי ועמוק עם התורה והיא זאת שמדריכה אותה איך להתנהל ולפעול בעולם. חברה שהתורה נוגעת בכל הרבדים שלה, ובכך היא מתקנת את העולם בכלל ואת האדם בפרט .